

Smysl v přírodě

Na rozdíl od nejstarších (už předsókratovských) řeckých myslitelů, kteří hledali smysl uprostřed vši proměnlivosti tam, kde všechny změny musely mít pevné zakotvení v něčem neměnném, jsme dnes nabyli téměř obecně opačného přesvědčení, totiž že smysl může mít jen nějaký pohyb, změna, hnutí, směřování, zkrátka dění. Když se něco mění, může se to měnit buď k lepšímu nebo k horšímu. To zároveň znamená, že smysl každého dění je úzce svázán se směrem, s nějakou orientací resp. orientovaností v širším kontextu. Ovšem když řekneme „orientovanost“ a navíc „směr“, myslíme téměř samozřejmě na orientovanost prostorovou a směr v prostoru, a zcela zapomínáme, že mnohem základnějším „směrem“ ve světě, a to jak v „přírodě“, tak v lidském životě a také v dějinách je směr časový: základním „směrem“, kterým je určováno veškeré dění a zejména veškerý organický život, je směr „toků“ času. A právě v tom se většina lidí mýlí resp. plete: náleží mezi „loci communes“, že čas plyne z budoucnosti přes přítomnost do minulosti. A přece navzdory tomu víme, že naše nejranější mládí představuje právě to nejstarší z našeho života, zatímco naše současné stáří je tím nejmladším, nejnovějším, s čím se ve svém životě setkáváme. Jaký je tedy „smysl“ prožívaného času? Na co vlastně myslíme, když mluvíme a přemýšlíme o „čase“? Jde-li o čas našeho života, našeho prožívání, pak ten směr je nepochybně opačný, totiž ten, že žijeme z minulosti do budoucnosti, tj. že necháváme svou minulost za svými zády (i když z ní stále ještě na těch zádech něco neseme) a stále znovu směřujeme do příštích minut, do příštích hodin, do příštích dnů – tedy do budoucnosti. Toto směřování do budoucnosti, vlastní všemu živému, bylo odedávna překrýváno obavou z toho, co může přijít, strachem až děsem z budoucnosti. „Smysl“ byl v důsledku orientace na archetypy spatřován na prvním místě v tom, co se už stalo a co se úspěšně jednou prosadilo – jen to mělo šanci, že se uchová před zmarem, hrozícím přicházet z budoucnosti. Ale to byl jen omyl (chybný výkon), kterého se dopustilo „vědomí“ (i když omyl, založený na zkušenosti, kterou známe a uznáváme dodnes: nejprve je třeba se něčemu naučit a teprve pak zkoušet nové možnosti). Mýty často vyprávěly o tom, jak k čemu došlo, z jakých počátků všechno vzniklo apod., ale současný stav chápalo nejen jako odvozený z těch počátků, ale jako nedokonale, narušeně a jen porušeně odvozený. Naproti tomu starozidovský vynález „víry“ jako odvážného spolehnutí na to jediné spolehlivé (protože nedané, ne-jsoucí, nýbrž přicházející) znamenal novou perspektivu, totiž orientaci na budoucnost a do budoucnosti. Dnes – pod vlivem křesťanské recepce této orientace – už jsme připraveni vše, co navazuje na minulost a chce ji jen uchovávat a zachovávat, považovat jen za sekundární, zatímco jako primární pro hodnocení smyslu a smysluplnosti vidíme nové, ale nikoli simplifikovaně chápané nové, nýbrž opravdu nové, které je možné jen na základě důkladného zvládnutí vztahu ke starému, tj. po zhodnocení toho, co je třeba odložit a co naopak udržet a pozvednout na vyšší úroveň.

(Písek, 050401-3.)